

Všetci budeme chudobní!

Po rozhovore s Eduardom Chmelárom som mala depresiu. Potom sa ustarane tváril aj môj muž – ekonóm. Moje rozprávanie o tom, čo nás podľa tohto politológa čaká, iba mívko prijímal... Poznám ho. Vždy, keď takto počúva, znamená to, že situácia môže byť naozaj vážna.

LÍVIA KRAMÁROVÁ

Pán Chmelár, za posledný rok možno aj dva, som nečítala jedinú pozitívnu správu o našej ekonomickej budúcnosti... V rámci duševnej očisty som radšej prestala čítať ekonomické periodiká. Súhlasíte s tými správami?

Áno. Ale sú to nepopulárne správy. Ľudia nechcú čítať o tom, že ich môže čakať niečo zlé. Preto sa čudujem, že ste ma

požiadali o rozhovor. Nebojíte sa, že ich vyplašíte?

Nechcem ich plašiť. Chcem len, aby sa mohli na to, čo môže prísť, pripraviť. Poznám množstvo ľudí, ktorí žijú z miníma, niektorí už nižšie padnúť naozaj nemôžu.

Väčšina ľudí si myslí, že sa ich kríza netýka. Frustrovaní začínajú byť až vtedy, keď sa stretnú s realitou. Vtedy nastáva najväč-

ší šok. Každý potom povie, že to nečakal. Ale varovania sa v rôznych svetových médiách objavujú už od deväťdesiatych rokov. Nečaká nás len ekonomická kríza. Ekonomický pád je len špička ľadovca. Máme pred sebou pád celého systému našej doterajšej existencie. Nielen tej ekonomickej, ale aj ekologickej a najmä sociálnej. Doteraz ľudí, ktorí toto vykrikovali do sveta, pokladali

za extrémistov. A pritom medzi nich patrili nositelia Nobelovej ceny ako napríklad Joseph Stiglitz a podobne. Teraz, keď kríza začína naberať reálne kontúry, začíname sa báť, čo s nami bude.

Vy tvrdíte, že súčasná kríza, ako ju pocítujeme, je len prechádzka ružovou záhradou. Môže byť ešte niečo viac?

Toto, čo dnes nazývame krízou, v čom už sme dva roky, je nič oproti tomu, čo nastane. Je to len taký úvod, naladenie, ako pri predohre k opere. Kríza nie je to, keď si nemôžeme dovoliť ísť na dovolenku k moru. Prvé ozajstné nebezpečenstvo prichádza až teraz. Množstvo globálneho dlhu je väčšie ako množstvo globálneho kapitálu. A tak sa potápame a nielen niektorí, ale všetci. Túto krízu o štyri roky nevystrieda konjunktúra, ako to zvyčajne býva. Teraz

máme pred sebou niečo oveľa vážnejšie. Nazvime to zmenou civilizáčnej paradigmy alebo jednoducho povedané úpadkom civilizácie, úpadkom duchovných hodnôt a absolútnou hodnotovou dezorientáciou.

Neviem, či vám rozumiem správne, porovnajte mi to, prosím, s niektorou udalosťou alebo s medzníkom v dejinách.

Pre svet to bude podľa mňa znamenať viac ako tridsiate roky minulého storočia. Skôr sa mi to podobá na zmenu, aká nastala pri páde Rímskej ríše. Nadobúda to mnohé spoločné črty. Spoločnosť stráca svoje ciele, stáva sa cynickou, nemá nijakú perspektívu, akoby len prežívala... V takýchto obrovských zlomoch vznikajú vždy nové civilizácie. Nebudeme svedkami toho, že teraz hneď nastane hlboká kríza a všetci spadneme do priepasti. Sem-tam sa nám aj na chvíľu polepší, ale reálne budeme klesať veľmi, veľmi hlboko.

Čo to bude znamenať pre bežnú slovenskú rodinu?

Opäť budeme musieť začať pestovať zeleninu, vyrábať veci, piecť chleba, šiť šaty, robiť to, čo sme v 19. storočí ešte bežne robili. Ľudia sa naučia žiť samostatne, nezávisle od zásobovania potravinami, ktoré môže mať veľké výpadky.

A čo s peniazmi, ktoré si ľudia ťažko zarobili a ukladajú ich do bánk? Čo bude s nimi, neprídu podľa vás o ne?

Podľa môjho názoru je najlepšie našetrené peniaze investovať do pôdy. To robia teraz aj veľmi bohatí ľudia. Kupujú pozemky. Ak má človek pôdu, dokáže užiť a uchrániť svoju rodinu. Môže si na nej dopestovať to, čo potrebuje, môže si tam vytvoriť svoje vlastné kráľovstvo, pripraviť sa na to, aby bola jeho rodina čo najmenej závislá od vonkajšieho prostredia. Také niečo ako dôchodky, na to treba zabudnúť.

Toho sa dožijem aj ja? Naša generácia už podľa vás nebude mať vyplácané dôchodky?

Myslím si, že našej generácie sa to určite týka. Skôr či neskôr pristúpime na čínsky model, ktorý sa podobá na rozprávku o troch grošoch, že produktívni ľudia budú zo svojich plátov živiť nielen svoje deti, ale aj rodičov. Budeme ich musieť dochovať. Je to jediný ako-tak udržateľný systém. Na iné veci však nebude. Lavo-pravé hádky politikov budú v tom momente úplne smiešne, pretože o tie vôbec nejde. Žiaden politik nikdy nepovie ľuďom, že sa majú pripraviť na katastrofu, lebo by to bol jeho politický koniec.

Čo bude s eurom a Európskou úniou podľa vás? Ledva sme sa do únie dostali a ledva zarábame...

Z peňazí sa čoskoro môžu stať bezcenné papieriky. Keď nastala kríza v roku 2008 v Spojených štátoch, ľudia sa nemohli dostať k svojim úsporám v niektorých bankách. A ich peniaze im boli vyplácané len v zanedbateľných množstvách. Táto istá situácia podľa mňa čaká aj nás. Určite by som si v tomto čase nebral nijaký úver, keby som existenčne nemusel, nezadlžoval by som svoju rodinu na úkor komfortu. Podľa mňa by si mali ľudia začať odkladať každé euro. Ani sa nenazdáme a všetci môžeme byť čoskoro bez práce. Všetko sa môže zrútiť ako domček z karát. A navyše je podľa mňa už viac ako isté, že Európska únia v tejto podobe neprežije.

Čo bude namiesto únie?

Už sa počúva vedú rozhovory predstaviteľov silných európskych štátov o vzniku nového spoločenstva, niečoho, čo bolo ešte pred pár rokmi nemysliteľné. Bude to veľmi silná Európa. Dnes je pre nás to najpodstatnejšie zostať v spoločenstve a podporiť úniu aj pri finančnej injekcii Grécku.

Mnohí Slováci nie sú ochotní dať Grékom čo i len korunu – to je jedno, že je to dnes cent. Žijú nad pomery, prakticky zahálajú. Ako mohli vstúpiť do únie s tak zle hospodárskou „firmou“? Ja robím ako žeravá a hovoríte, že tento štát nebude mať ani na môj dôchodok. Prečo by som im mala niečo dávať? Ja si to chcem radšej odložiť!

Lebo to sú pravidlá, s ktorými sme súhlasili. Lebo len vďaka Európskej únii sme tam, kde sme. Keby sme v nej neboli, boli by sme tam, kde sme boli za Mečiaru, kdesi na periférii. Ak sa budeme hrať na hrdinov, nebudeme mať čo „žrať“! Uvedomte si to, my Slováci budeme takí nezávislí, že od nás nebude naozaj nič závisieť. Naše hospodárstvo je osemdesiatimi piatimi percentami závislé od exportu, nie sme schopní prežiť bez silných európskych hráčov. Toto by mali hovoriť politici nahlas. Môžeme robiť svaly a tárať o bohatých a chudobných, ale keď budeme mimo európskeho spoločenstva, až potom uvidíme, čo je to byť chudobní.

Ale ten systém je zle nastavený. Prečo niekto nevyhodí riaditeľa firmy zvanéj Európska únia? Prečo ich nepozatvárajú do basy, keď takto hospodária? Veď keby takto bačoval riaditeľ firmy, musí sa zodpovedať.

Áno, ja som za model trestno-právnej zodpovednosti politikov za to, ako šafária s verejnými financiami. Ale toto je o niečom inom. Nejaký štát sa dostal do problémov. Aj my sme boli v problémoch a rovnako nás vyhrabala Európska únia. Na to sme už zabudli!

Prečo sme však podpísali vstup do EÚ za takýchto podmienok – je to ako pyramidová hra. Prepáčte, ale mne toto všetko pripadá ako podvod na občanoch. Veď krachuje aj Taliansko, čo je zakladajúci štát EÚ. Oni to museli vedieť,

že to takto dopadne. Ja to fakt platím nechcem.

Toto je len vyústenie jednej veľkej hypotekárnej bubliny. Tá teraz praskla. To je zle nastavený systém. Tu vládla jedna ideológia, ktorá hovorila, že trh sa o všetko postará sám a treba iba deregulovať, deregulovať a deregulovať. Teraz už netreba hľadať vinníka. Či už ide o slobodomurárov, židov, Rómov alebo o kohokoľvek, nemáme čas sa frustrovať. Treba sa pripravovať na to, čo príde, rozmýšľať predovšetkým dopredu. My si to jednoducho vyžerieme, či chceme, alebo nie. Objem dlhu je fakticky nesplateľný. Takže nemôžeme robiť nič iné, len prehodiť výhybku a začať sa pripravovať na iný život.

Na aký? Aký bude?

On nebude nevyhnutne zlý. Naši predkovia boli omnoho chudobnejší, ale možno boli oveľa šťastnejší. Je neodskripiteľné, že náš život sa zmení. Skončila sa éra blahobytu a bezmedzných možností. Nemôžeme si myslieť, že sa nám splnia všetky túžby. Toto už možné nebude. A k tomu sa treba zodpovedne postaviť.

Čo mám urobiť so svojimi eurami, aby som o ne pri rozpade EÚ, ak nastane, neprišla?

Euro nepadne na dno zo dňa na deň. Keby padlo euro, padla by nielen Európa, ale celý svet. Bude sa mu pomáhať, ako sa bude dať. Padať bude postupne.

Čo životné poisťky?

Životné poisťky vyplácané podľa mňa nebudú. Ich vyplácanie nie je nastavené tak, aby vyplatené boli.

Čo môžete odporučiť ľuďom, aby z tohto, čo sa má podľa vás stať, vyšli s čo najmenšou ujmov na duševnom zdraví?

Nech sa čo najskôr zbavia všetkých dlžôb. Nech si kúpia pozemky a nech si zoženú zbraň na ochranu svojej rodiny. Nech sa snažia vybudovať si niečo, čo im pomôže byť čo najväčšie sebestačnými. Nič iné nie je vzhľadom na to, čo nás podľa mňa čaká, dôležitejšie. A radšej budem z takýchto scenárov zľavovať, ako im rozprávať hlúposti a nechať ich, nech padnú tak, že nebudú mať čo jesť.

Použili ste extrémne silné slová. Nie ste Sybila, pripúšťate, že sa môžete myliť?

Samozrejme, že sa môžem myliť. Je pohodlné tomu veriť. ■